

ШАНЦ ДЛЯ «ЗЯМЛІ КЕДРАЎ»

КАЛІ НЕВЯЛІЧКІ ЛІВАН НАБУДЗЕ БЫЛУЮ МОЦ?

Парламент Лівана з 46-й(!) спробы абраў новага прэзідэнта краіны, ім стаў ветэран ліванскай палітыкі 81-гадовы генерал Мішэль Аун. Эксперты спадзяюцца, што такім чынам будзе пакладзены канец палітычнаму крызісу ў краіне, выкліканаму завяршэннем прэзідэнцкага тэрміну папярэдняга кіраўніка дзяржавы Мішэля Сулеймана. Ліван 29 месяцаў жыў без прэзідэнта, бо галоўным палітычным сілам не ўдавалася прыйсці да кансэнсусу па прымальнай кандыдатуры. Нарэшце ў краіны з'явіўся рэальны шанец для вяртання ў эканамічныя лідары рэгіёна.

Пірог цывілізацый

Для таго, каб на свае вочы пазнаёміцца са шматвяковай гісторыяй чалавецтва, варта наведаць Ліван. Малюсенькую (агульная плошча — усяго 10 452 км² (для параўнання: чацвёртая частка Гомельшчыны), па памерах краіна з'яўляецца 161-й у свеце) «зямлю заповітную». Дзяржава з яе ўнікальным размяшчэннем у Заходняй Азіі падобная на слоены пірог цывілізацый. Як быццам усе сусветныя культуры і рэлігіі прызначылі спатканне ў адным месцы — у розны час. У падмурках мячэці Аль-Амар — рымскі храм Юпітэра, пераўтвораны ў візантыйскую царкву, крыжакі ўзвялі храм у гонар Іаана Хрысціцеля, а мусульмане перабудавалі яго ў мячэць Фарух аль-Іслам («Перамога ісламу»).

Старажытная дзяржаўнасць, якую сімвалізуе велічны ліванскі кедр, нарадзілася 3 тысячы гадоў таму і бярэ адлік з заснавання знакамітых фінікійскіх гандлёвых гарадоў Цір і Сідон — найбуйнейшых мегаполісаў таго часу. Легендарная міжземнаморская Фінікія паспела пабываць у руках шматлікіх старажытных дзяржаў — Асірыі, Персіі, Македоніі, Рыма, Візантыі, і гэта далёка не поўны спіс. Багаты край невыпадкава прыцягваў да сябе ўвагу — ён знаходзіўся на стыку важных гандлёвых шляхоў, меў зручныя гавані, яго засялялі ўмелыя і прадпрыемальныя людзі. Старажытны Ліван быў сапраўднай залатой жылай, бо яго жыхары стварылі велізарную для таго часу гандлёвую сетку, якая цягнулася праз усё Міжземнамор'е. А асобныя купецкія шляхі даходзілі нават да Брытанскіх астравоў.

Тэрыторыя Лівана ў складзе Вялікай Сірыі больш за 400 гадоў уваходзіла ў Асманскую імперыю. Пасля паражэння Турцыі ў Першай сусветнай вайне і распаду Асманскай імперыі ў 1918 годзе акупавана брытанскімі войскамі. Пасля была перададзена Францыі. У 1926-м Ліван стаў асобнай тэрытарыяльнай адзінкай, аднак пад кіраваннем адміністрацыі Французскага мандата Сірыі.

Як вядома, у чэрвені 1940 года Францыя была акупавана Германіяй. Ужо ў лістападзе ў Ліване прайшлі першыя выбары і сфарміраваны ўрад. У 1943 годзе краіна афіцыйна набыла незалежнасць. Тады ж няпісаны «Нацыянальны пакт» усталяваў правіла, у адпаведнасці з якім прэзідэнтам Лівана павінен быць хрысціянін-марон, прэм'ер-міністрам — мусульманін-суніт, а спікерам парламента — мусульманін-шыіт. У 1948 годзе Ліван удзельнічаў у першай араба-ізраільскай вайне. Пасля паражэння Арабскай вызваленчай арміі падпісаў з Ізраілем пагадненне аб спыненні агню. 100 тысяч арабскіх бежанцаў перабраліся ў Ліван. З 1956 года тут пачалі ўзмацняцца супярэчнасці паміж хрысціянамі і мусульманамі, якія выліліся ў маі 1958 года ў грамадзянскую вайну. Каб утрымаць уладу ў краіне, прэзідэнт Каміль Шамун звярнуўся па ваенную дапамогу да ЗША. Амерыканскія войскі знаходзіліся ў краіне з ліпеня па кастрычнік да поўнай нармалізацыі абстаноўкі.

У 1975 годзе ў Ліване пачалася другая грамадзянская вайна паміж мусульманскай і хрысціянскай групамі насельніцтва. Яна працягвалася 15 гадоў, разбурыўшы некалі квітнюючую эканоміку краіны, і забрала жыцці больш чым 150 тысяч жыхароў. Кровапаліцце спынілася ў 1990-м падпісаннем Таіфскіх пагадненняў. У 1976 годзе па просьбе тагачаснага ўрада на тэрыторыю краіны ўвайшлі сірыйскія войскі. Фактычная акупацыя працягвалася да 2006-га, нягледзячы на афіцыйныя патрабаванні прэзідэнтаў Лівана аб вывадзе вайсковых падраздзяленняў.

Пасля заканчэння грамадзянскай вайны ў Ліване наступіў нядоўгі перыяд адноснага спакою. Аднак стабілізацыя была перарвана ўрадавым крызісам, справаканым забойствам экс-прэм'ера краіны Рафіка Харыры, гэта супала з вывадам з краіны сірыйскіх войскаў і ізраільска-ліванскім канфліктам у 2006 годзе. У 2011-м у Ліване разгарэлася супрацьстаянне паміж урадам і ісламістамі. А летась па краіне пракацілася хваля пратэстаў з-за бяздзейнасці ўрада і палітычнага крызісу, падчас якога парламент не можа абраць прэзідэнта.

Унікальная мадэль

Як сцвярджаюць аналітыкі, ліванская эканоміка — яскравы прыклад ліберальнай мадэлі, што характарызуецца адкрытай гандлёвай і інвестыцыйнай палітыкай, свабоднымі рынкавымі цэнамі, развітымі знешнеэканамічнымі сувязямі. Высокая рэпутацыя банкаўскага сектара спрыяла прызнанню Лівана ў якасці банкаўска-фінансавага цэнтра і «Швейцарыі» блізкаўсходняга рэгіёна. Краіна абрала ў сярэдзіне 1940-х гадоў шлях развіцця, які заснаваны на прынцыпах кропкавага дзяржаўнага ўмяшання ў эканоміку ў мэтах садзейнічання мясцоваму і замежнаму прыватнаму прадпрыемству, прадастаўлення замежнаму

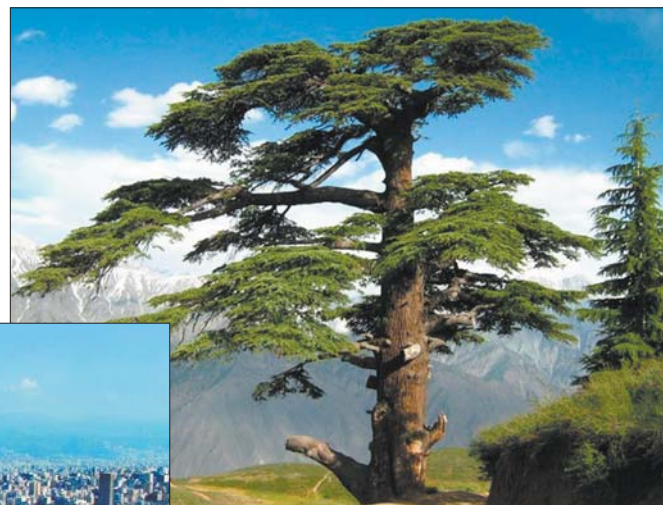

капіталу роўных магчымасцяў з мясцовым капіталам і захавання ліберальнага валютнага і мытнага рэжыму.

У выніку грамадзянскай вайны 1975—1990 гадоў сур'ёзна пацярпелі многія галіны нацыянальнай гаспадаркі, была разбурана інфраструктура, падарваныя пазіцыі краіны як важнага эканамічнага, гандлёвага і банкаўскага цэнтра на Блізкім Усходзе. Вайна прывяла да высокай знешняй запазычанасці, росту інфляцыі, хронічнага дэфіцыту дзяржаўнага бюджэту.

Няпісаны «Нацыянальны пакт» усталяваў правіла, у адпаведнасці з якім прэзідэнтам Лівана павінен быць хрысціянін-марон, прэм'ер-міністрам — мусульманін-суніт, а спікерам парламента — мусульманін-шыіт.

Крэдыты і прыцягненне замежных інвестыцый спрыялі паскарэнню працэсу аднаўлення і рэканструкцыі інфраструктуры ліванскай эканомікі. Прыкметнаму росту шмат у чым паспрыяла рэалізацыя ўрадавага плана «Гарызонт-2000», накіраванага на аднаўленне краіны, на яго ўвасабленне спатрэбілася \$18 млрд. Вынікі відавочныя — праз 10 гадоў пасля заканчэння грамадзянскай вайны — у пачатку 2000-х — краіна зноў пачынае займаць ключавое становішча ў гандлі і фінансава-банкаўскай сферы на Блізкім Усходзе.

На ўсходзе

Міжземнамор'я

Ліван атрымлівае вялікую выгаду ад згуртаванай і прадпрыемальнай дыяспары. Паводле асобных звестак, грашовыя пераводы ад ліванцаў за мяжой членам сваіх сем'яў складаюць \$8,2 млрд — 1/5 частка эканомікі краіны. Кіраўнік аддзела даследаванняў і аналізу Byblos Bank Насіб Габрыль падлічыў, што ліванцы за мяжой дадаюць краіне больш чым \$1400 на душу насельніцтва ў год. У 2011-м Ліван быў на чацвёртым месцы сярод 18 арабскіх дзяржаў па аб'ёме інвестыцый, якія склалі \$4 млрд. У 2012 годзе прамыя замежныя інвестыцыі склалі \$3,78 млрд, што зрабіла Ліван адным з найбуйнейшых іх атрымальнікаў у рэгіёне — трэцяе месца пасля ААЭ і Саудаўскай Аравіі.

Аднак сірыйскі крызіс аказвае вельмі негатывнае ўздзеянне на ліванскую эканоміку. Дэфіцыт дзяржаўнага бюджэту ў 2013 годзе дасягнуў 4 млрд долараў, тэмпы росту эканомікі ўпалі на 1,5%. Цалкам падарванымі аказаліся такія ключавыя артыкулы даходаў, як гандаль і турызм. Закрыццё транзітных шляхоў праз сірыйскую тэрыторыю рэзка знізіла ўзровень ліванскага экспарту і рээкспарту ў краіны Персідскага заліва, Ірак і Ірданію. Сірыйскія бежанцы складаюць ледзьве не палову (1,5 млн з 4 млн) насельніцтва невялікага Лівана. З-за вялізнага патоку перасяленцаў у краіне, дзе не хапае працоўных месцаў, растуць беспрацоўе і палітычная напружанасць.

Разам з тым, па паведамленнях ліванскай газеты «The Daily Star», нягледзячы на вайну ў суседняй Сірыі, банкаўска-фінансавы сектар, захоўваючы сваю міжнародную рэпутацыю, працягвае развівацца ў станоўчым рэчышчы. Ліван заплаціў высокую цану за грамадзянскую вайну, таму сёння дзяржава імкнецца мінімізаваць негатывны ўплыў рэгіянальных палітычных канфліктаў, якія прадстаўляюць вялікую небяспеку для эканамічнага развіцця і дабрабыту краіны.

Рух капіталу на Блізкім Усходзе па большай частцы кантралюецца менавіта ліванскімі фінансістамі.

Сённяшні Ліван — даволі нестабільная дзяржава, якая фактычна знаходзіцца ў стане перманентнай грамадзянскай вайны. І гэта яе сённяшняе становішча амаль цалкам абумоўлена падзеямі другой паловы ХХ стагоддзя. Але ж пераканаць сунітаў, шыітаў і хрысціян на Блізкім Усходзе нешта зрабіць разам, тым больш падзяліць уладу, удалося толькі тут, у самай усходняй кропцы Міжземнага мора. Ліванцы з упартасцю, якая выклікае павагу, дзесяцігоддзямі шукаюць шлях да згоды. Цяпер у іх зноў з'явіўся шанец.

Захар БУРАК. burak@vziazda.by

